

The sociodemographic characteristics and problems of irregular migrant women in Istanbul

İstanbul'da düzensiz göçmen olarak yaşayan kadınların sosyodemografik özellikleri ve yaşadıkları sorunlar

Rojjin Mamuk¹
Nevin Hotun Şahin²

Abstract

This study aimed to determine the sociodemographic characteristics and the problems of irregular migrant women in Istanbul. The sample of this cross-sectional and descriptive study consisted of 138 participants who were contacted using snowball sampling. The data were collected using a questionnaire that included 50 items. This questionnaire was copied in five languages: Turkish, Arabic, Persian, English and French. The average age and education of the participants were 29.5 ± 6.7 and 6.61 ± 5.0 (min: 1-max: 18) years, respectively. Of the women, 79.7% were married, 74.3% had children, and 15.9% were working in an income-generating job in Turkey. Of them, 63% had come from Middle East countries, 51.8% did not know Turkish at all, and 73.2% had left their country due to unsafe life conditions. Of them, 78.3% had migrated with their families, and 51.1% wanted to live in a European country. Of the women, 34.1% were exposed to violence, and 23.2% were exposed to discrimination during their stay in Turkey. The women's most common problems were: poverty (42.8%), unemployment (29%), not knowing Turkish (26.1%), homesickness (19.6%), and loneliness and sorrow (17.4%). Most of the participants were married women in the reproductive period who had children and a low socio-economic level. Therefore, their needs concerning their

Özet

Bu çalışmada İstanbul'da düzensiz göçmen olarak yaşayan kadınların sosyo-demografik özellikleri ve yaşadıkları sorunların belirlenmesi amaçlanmıştır. Kesitsel, tanımlayıcı olarak planlanan ve uygulanan çalışmanın örneklemini kartopu yöntemiyle ulaşabilen 138 katılımcı oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında 50 sorudan oluşan bir soru formu kullanılmıştır. Soru formları; Türkçe, Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızca olmak üzere 5 dilde hazırlanmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 29.5 ± 6.7 yıl, eğitim ortalaması 6.61 ± 5.0 (min:1 - max:18) yıldır. Kadınların %79.7'si evli ve %74.3'ü çocuk sahibidir. Türkiye'de gelir getirici bir işte çalışma oranı %15.9'dur. %63'ü Ortadoğu ülkelerinden gelmiş olup %51.8'i hiç Türkçe bilmemektedir. %73.2'si can güvenliği olmadığı için ülkesini terk etmiş, %78.3'ü ailesiyle beraber göç etmiş, %51.1'i Avrupa ülkelerinde yaşamak istemektedir. Kadınların %34.1'i Türkiye'de bulunduğu süre içerisinde şiddete, %23.2 si ise ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir. Yoksulluk %42.8, işsizlik % 29, Türkçe bilmeme %26.1, vatan özlemi %19.6, yalnızlık/hüzün %17.4 kadınların en sık yaşadığı sorunlar arasında yer almaktadır. Sonuçta katılımcıların çoğunluğu üreme çağında evli ve çocuklu ayrıca düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip kadınlardan oluşmaktadır. Bu nedenle üreme sağlığı ihtiyaçlarının dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca kadınların yoksulluk,

¹ M.Sc., Midwifer, rojjinmamuk@myynet.com

² Prof. Dr., Istanbul University, Florence Nightingale Faculty of Nursing, nevinshahin34@yahoo.com

reproductive health should be taken into consideration. In addition, the women were found to have social and psychological problems such as poverty, unemployment, language problems, violence against women and discrimination.

Keywords: Women; Immigrant; Irregular migrant; The effects of migration; Istanbul.

işsizlik, dil sorunu, yalnızlık vb. sosyal ve psikolojik sorunlar yaşadıkları, kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığa maruz kaldıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın; Göçmen; Düzensiz göçmen; Göçün etkileri; İstanbul.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

1. Giriş:

Göç, nedenleri ve sonuçlarıyla dinamik ve çok boyutlu bir süreçtir (Gümüş ve Bilgili, 2015: 63). Bu nedenle tanımlanırken zaman, mekan, neden ve sonuç unsurları birlikte ele alınır. Örneğin göç nedenleri (zorunlu veya gönüllü göç), amaçları (çalışma veya sığınma), hedefe varmakta kullanılan yöntemler (yasal veya yasa dışı), mekansal (iç veya dış göç) şeklinde tanımlanmasına neden olmuştur (Aker ve ark., 2002: 98; Aksu ve Sevil, 2010: 134; Civan ve Gökcalp, 2011: 234; Şahin, 2001:59; Yılmaz, 2014: 1686). Buna karşılık göçün hangi türü yaşanırsa yaşansın bireyler ve toplumlar; ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal ve psikolojik bakımdan çok yönlü ve karmaşık bir biçimde etkilenmektedir (Şahin, 2001: 58). Nihayetinde biyo-psiko-sosyal bir varlık olan ve dolayısıyla yaşadığı fiziksel, sosyal ve kültürel çevreyi etkileyen ve de etkilenen insanın, ani bir çevresel değişim olan göçten etkileniyor olması sürpriz değildir (Gün ve Bayraktar, 2008:167; Velioğlu, 2012:103).

İnsanlık tarihinin her döneminde göze çarpan göç hareketlerinin pek çok nedeni bulunmaktadır. Nedenler arasında en yaygın olanları ise; savaş, çatışmalar, siyasi problemler, din ve etnik ayrımcılık, insan hakları ihlalleri, yoksulluk, temel insani hizmetlere ulaşamama veya ulaşmakta zorlanma, iş ve eğitim için yeni fırsatlar arama, evlilik, aile birleşmesi, doğal afetler ve çevresel faktörlerdir (Adanu ve Johnson, 2009: 179; Aksu ve Sevil, 2010: 134-135; Topçu ve Beşer, 2006). Göçün nedeni ve şekline göre yerinden olmuş bu insanlar için çoğu zaman kullanılan ortak terim ise göçmendir (Bhugra, 2004: 243). Oysa göçmen çoğu zaman ekonomik gerekçelerle, ülkesini gönüllü olarak terk ederek başka bir ülkeye, o ülke yetkililerinin bilgi ve izni ile yerleşen kişidir. Mülteci ise "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi"dır. Mülteci ile sığınmacı terimi de sıkça karıştırılmaktadır. Sığınmacı, mülteci olduğunu ileri süren, fakat iddiaları henüz kesinliğe kavuşturulamamış kişilerdir (<http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=29>). Bu grupların yanı sıra, asıl ulaşmak istediği ülkeye giderken başka bir ülkede geçici bir süre için kalan kişiler transit göçmen; belirli bir süre için bir ülkeye gidip bir süre sonra geri dönenler ise mekik göçmen olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014:1687).

Yukarda sayılan mülteci, sığınmacı, transit ve mekik göçmenlerin çoğu zaman sosyal, demografik ve ekonomik özellikleri çok çabuk değişebildiği için bu grupları kapsayan göçe "düzensiz/düzenlenmemiş göç (irregular /not regulated migration)" adı verilmektedir. Düzensiz göç bazen sınırı kasıtlı olarak yasa dışı geçerek, bazen de gerekli vizeyi almasına rağmen vize süresinin dolması sonrasında ülkede kalmaya devam ederek, çalışma izni olmamasına rağmen kaçak iş bularak veya reddedilen sığınmacıların ülkede kalarak çalışmaya devam etmesi şeklinde gerçekleşmektedir (İçduygu, 2004: 8; Yılmaz, 2014:1687). Sonuç olarak bu durum, düzensiz göçmenlerin kesin sayılarına ulaşmayı güçleştirmektedir. Bu nedenle elde net veriler olmamakla birlikte göç veren ve göç alan çok sayıda ülke arasında yol kavşağı olan Türkiye'nin, düzensiz göç

akımlarından oldukça fazla etkilendiği bilinmektedir (Akgün, Bakar ve Durukan, 2013; İçduygu ve Aksel, 2012). Farklı resmi kaynaklara dayalı olarak 2000' lerin ilk yarısında Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısının yılda 226.000'e yakın olduğu; bunun yaklaşık 152.000'nin yasal olarak girdiği, yaklaşık 70.000'inin ise düzensiz göçmen olduğu tahmin edilmiştir. 2000'lerin ikinci yarısında ise, Türkiye'ye gelen göçmenlerin toplamı yılda yaklaşık 235.000'dir; bunun yaklaşık 177.000'i yasal yollarla ülkeye gelmiştir, yaklaşık 50.000'i ise düzensiz göçmendir (İçduygu ve Aksel, 2012:8). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2015 yılı verilerine göre ise; Türkiye'de bulunan resmi sığınmacı ve mülteci sayısı 1.463.094.623.748'dir. Bu verilere Suriyeliler, Türk Hükümetinin tanıdığı geçici koruma hakkıyla Türkiye'de ikamet ettikleri için yansıtılmamıştır ([http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr\(35\).pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(35).pdf)). Nihayetinde eldeki resmi bulgular Türkiye'deki düzensiz göçmen nüfusun genel nüfus içerisinde hızla artan bir ivme kazandığını göstermektedir.

Göç hareketlerindeki bu inanılmaz artışa karşılık geçmişten beri, yanlış bir kanaat olarak nüfusta göç hareketine, daha çok erkek nüfusun katıldığı kabul edilmekte ve nüfusta göçmen sorunu, genellikle erkek nüfusun sorunu olarak ele alınmaktaydı. Ancak feminist coğrafya akımı ve bu alanda yapılmakta olan dikkat çekici araştırmalar, söz konusu görüşün, doğru olmadığını, kadın nüfusun da ulusal veya uluslararası göçlere katıldığını ve kadın göçmen nüfus sorunları analiz edildiğinde bunların, erkek göçmen sorunları kadar önemli ve karmaşık olduğu anlaşılmıştır (Özgüç, 1998).

Bu bağlamda bakıldığında kadınlar için göç bir nevi hayatta kalma savaşı olarak da görülebilir. Bir taraftan kadınların doğurganlık (üreme) özelliğine bağlı sağlık sorunları ve karşılanamayan bakım ihtiyaçları, diğer taraftan toplumsal cinsiyet algısı nedeniyle yaşanan şiddet ve ayrımcılık bu durumun ana sebepleri arasında yer almaktadır.

2. Amaç

Buradan yola çıkarak bu çalışmada; İstanbul'da düzensiz göçmen olarak yaşayan kadınların sosyo-demografik özellikleri ile yaşadıkları sorunların incelenmesi amaçlanmıştır.

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Çalışma Haziran 2012 ile Aralık 2013 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.

3.2. Çalışmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini, Haziran 2012 ile Aralık 2013 tarihler arasında İstanbul'da yaşayan mülteci, sığınmacı, transit göçmen, kaçak işçi, gibi düzensiz kadın göçmenlerin tamamı oluşturmaktadır.

İstanbul'da bulunan düzensiz göçmenlerin sayıları hakkında tahmin düzeyinde bile fikir sahibi olmak oldukça güçtür. Bu nedenle çalışma örneklemini; çalışma için planlanan 18 aylık sürede kartopu yöntemiyle ulaşılan 138 kadın göçmen oluşturmuştur. Veri tabanının oluşturulması sırasında yaklaşık 90'ncı vakadan sonra cevapların tekrarlıyor olması da eldeki vaka sayısının yeterli olacağı kanaatini güçlendirmiştir. Örneklem seçiminde kartopu yönteminin kullanılmasında; araştırma hakkında veri toplanacak gruplara ulaşılmasının zor olması ve katılımcılara nerelerden ulaşılabilceğinin tam olarak bilinmemesi etkili olmuştur.

Örneklem kabul kriteri olarak;

- İstanbul'da çalışma amaçlı düzensiz göçmen, transit göçmen, sığınmacı veya mülteci olarak bulunmak
- Kadın olmak,
- 18 yaşından büyük olmak,
- Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, İngilizce dillerinden birini bilmek,

- Çalışmaya katılmaya gönüllü olmak şeklinde belirlenmiştir.

Çalışmada Suriyeli göçmenler; geçici koruma hakkıyla Türkiye'de ikamet ettikleri ve bu nedenle kamuya ait tüm sağlık kurum ve kuruluşlarından ücretsiz olarak yararlandıkları için çalışma dışı bırakılmıştır. Araştırmanın uygulama aşamasında yeterli örnekleme ulaşılması amacıyla 600 form sahaya gönderilmiş ve veri toplama süreci 18 ay olarak belirlenmiştir. Veri toplama sürecinin sonunda 181 form araştırmacılara geri ulaşmıştır. Ancak anket formlarının incelenmesi sonucunda; 16 formun çalışmaya dahil edilemeyecek düzeyde boş bırakılması, 8 formun Suriyeli göçmenlerce doldurulmuş olması, 14 formun sayfalarında kopma, ıslanmaya bağlı deformasyon ayrıca yazılanların okunamıyor olması, 5 adet Fransızca formun ise Amharca olduğu anlaşılan bir dille cevap verilmiş olması ve geri çeviri yapacak tercüman bulunamaması nedeniyle çalışma dışı bırakılmıştır. Sonuç olarak çalışmanın örneklemini 138 kadın oluşturmuştur.

3. 3. Araştırmanın Tipi

Bu araştırma kesitsel ve tanımlayıcı olarak planlanmış ve uygulanmıştır.

4. Veri Toplama Yöntemi

Çalışmada katılımcılarla yüz yüze görüşülmemiş bunun yerine soru formları göçmenlerle iletişim halinde olan gönüllüler aracılığı ile aranan kriterlere uygun kadınlara ulaştırılmıştır. Ardından bu kadınlardan aynı özelliğe sahip tanıdığı diğer göçmen kadınlara ulaşmaları istenmiştir. Soru formları katılımcı göçmenlerin kendileri veya kendi ifadelerine dayalı olarak bir yakınıları tarafından doldurmuştur. Çalışmada yüz yüze görüşme yönteminin kullanılmama nedeni ise; pilot uygulama aşamasında yüz yüze görüşülen göçmenlerin korku ve endişe yaşadıklarının gözlenmesi ve konuya yönelik uzman önerileri etkili olmuştur. Çalışmada görev alan gönüllüler ise, göçmenlere insani yardım yapan sivil toplum kuruluşu üyeleridir.

Çalışmanın soru formları, formların doldurulmasında kullanılacak kalem ve silgiler araştırmacılar tarafından temin edilmiş olup katılımcılara ulaştırılması ayrıca formların geri toplanması çalışmaya destek veren gönüllülerce yapılmıştır.

4. 1. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri kaynağı olarak dört bölüm ve 50 sorudan oluşan bir soru formu kullanılmıştır. Soru formunun birinci bölümde kadınların sosyo-demografik ve diğer tanımlayıcı özelliklerini sorgulayan 17 adet, ikinci bölümde genel sağlık durumunu sorgulayan 14 adet, üçüncü bölümde üreme sağlığını sorgulayan 15 adet, dördüncü bölümde ise Türkiye'de şiddete uğrama, ayırmacılaşma maruz kalma ve bir göçmen olarak yaşadıkları sıkıntılara dair 4 adet soruya yer verilmiştir.

Tamamı açık uçlu olarak hazırlanan soru formu, literatür taraması doğrultusunda araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Türkçe olarak hazırlanan soru formu; Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızca olmak üzere 4 dile çevrilmiştir. Araştırma için bu dillerin kullanılmasına Türkiye'de düzensiz göçmen olarak barınan göçmenlere dair istatistiksel veriler dikkate alınarak karar verilmiştir. Çeviriler, çevrilen dilleri ve Türkçeyi çok iyi kullanabilen profesyonel çevirmenler tarafından yapılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce formlar her dilden 5 katılımcı üzerinde pilot uygulamaya tabi tutulmuştur. Gerekli düzenlemelerin ardından veriler toplanmaya başlanmıştır. Formlar toplandıktan sonra alınan cevaplar aynı çevirmenler tarafından Türkçeye geri çevrilmiştir.

5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın sonuçları, çalışmaya katılan göçmenler ile sınırlıdır.

6. Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin istatistiksel analizi için SPSS 17.0 paket programı kullanılmıştır. Verilerin frekans ve yüzde dağılımları alınmış, sürekli sayısal veri tipindeki değişkenlerin analizinde ortalama ve standart sapma kullanılmıştır.

7. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlamadan önce, Bağcılar Eğitim ve Araştırma Hastanesi Etik Kurul'dan onay alınmış katılımcıların da sözlü onayları istenmiştir.

8. Bulgular

Çalışmaya katılan göçmen kadınların sosyodemografik özellikleri incelendiğinde; yaş ortalamasının 29.5 ± 6.7 yıl, eğitim ortalamasının 6.61 ± 5.0 yıl, Türkiye'de bulunma sürelerinin 21.78 ± 19.9 ay olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %79.7'si evli, %74.3'ü çocuk sahibidir. Kadınların %63'ü Ortadoğu ülkelerinden gelmiş olup %49.6'sı Arapça soru formunu cevaplamıştır. Türkçe bilme ve Türkiye'de gelir getirici bir işte çalışma oranı sırasıyla %47.5 ile % 15.9'dur. Buna karşılık kendi ülkesinde bulunduğu dönemde gelir getirici bir işte çalışanların oranı %22.5'tir (Tablo 1).

Tablo 1: Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri

Özellikler	Ort±SS	Dağılım
Yaş (Yıl)	29.5±6.7	(min:18 - max:56)
Eğitim (Yıl)	6.61±5.0	(min:1 - max:18)
Türkiye'de bulunma süresi (Ay)	21.78±19,9	(min:4 - max:108)
	Sayı (n)	Yüzde %
Medeni durumu		
Evli	110	79.7
Bekar	20	14.5
Diğer	8	5.8
Çocuk sahibi olma durumu		
Var	102	74.3
Yok	36	25.7
Geldiği ülkenin konumu		
Ortadoğu	87	63.0
Afrika	37	26.8
Türki Cumhuriyetler	14	10.1
Anketi cevapladığı dil		
Arapça	69	49.6
Türkçe	24	17.3
Fransızca	21	15.1
İngilizce	13	9.4
Farsça	11	7.9
İhtiyacını karşılayacak düzeyde Türkçe bilme durumu		
Bilen	66	47,5
Bilmeyen	72	51.8
Türkiye'de gelir getirici bir işte çalışma durumu		
Çalışan	22	15.9
Çalışmayan	116	84.1
Ülkesinde gelir getirici bir işte çalışma durumu		
Çalışan	31	22.5
Çalışmayan	107	77.5

Tablo 2'de kadınların yaşadıkları göçe ilişkin bilgiler verilmiştir. Kadınların %78.3'ü göç yolculuğuna ailesi ile beraber çıkmıştır. Can güvenliğinin olmaması %73.2 ile göçün en önemli nedeni olarak gösterilmiş olup katılımcıların %51.1'i bundan sonara Avrupa ülkelerinden herhangi birinde yaşamak istediğini belirtmiştir.

Tablo: 2 Kadınların Yaşadıkları Göçe Dair Bilgiler

Özellikler	Sayı (n)	Yüzde %
Göç şekli		
Ailesiyle	108	78.3
Tek başına	30	21.7
Göç nedenleri*		
Can güvenliğinin olamaması	101	73.2
Ekonomik	65	47.1
Evlilik ve aile ilişkileri	20	14.5
Gelişmiş ülke imkânlarından yararlanmak	15	10.8
Çevre felaketleri ve iklim koşulları	16	11.5
Bundan sonra yaşamak istediği ülke		
Avrupa ülkeleri	71	51.1
Avrupa veya Türkiye Cumhuriyeti	62	44.6
Kararsız	5	3.6

*Birden fazla cevap verildiğinden (n) katlanmıştır

Çalışmamıza katılan göçmenlere yaşadıkları yer sorulduğunda; %94.2'sinin (n=130) kiralık ev, %5.7'sinin (n= 8) yardım kuruluşunda kaldığı görülmüştür. İkamet ettikleri evlerin oda sayı ortalaması 1.86 ± 0.7 (min:1 - max:3) oda, aynı evde yaşayan kişi ortalaması ise 6.52 ± 4.40 (min:1 - max:32) kişidir.

Çalışmamızda göçmenlerin ikamet ettikleri evlerin %98.6'sında (n=137) tuvalet, %83.5'inde (n=116) banyo, %92.8'inde (n= 129) borulu su sistemi, %96.4'ünde (n=134) elektrik bağlantısı olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların iletişim kaynaklarına erişme birliklerini sorguladığımızda; %40.3'ünün (n=56) telefon ve %18.7'sinin (n=26) internet bağlantısının olduğu görülmüştür.

Kadınların Türkiye'de şiddet ve ayrımcılığa maruz kalma durumu ile yaşadıkları sorunlara ilişkin bilgiler Tablo 3'te gösterilmiştir. Buna göre kadınların şiddet ve ayrımcılığa maruz kalma oranları sırasıyla %34.1 ve %23.2'dir. En sık karşılaşılan şiddet türü %30.9 ile ekonomik, en sık karşılaşılan ayrımcılık türü ise %14.4 ile ırksal ayrımcılıktır. Kadınlara göre ülkemizde yaşadıkları sosyal sorunların en başında; %42.8 ile yoksulluk, %29 ile işsizlik ve %26.8 ile çocuklarının eğitim, sağlık vb. ihtiyaçlarını karşılayamama gelmektedir (Tablo 3).

Tablo 3: Kadınların Türkiye’de Şiddet ve Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu ile Yaşadıkları Sorunlar

Özellikler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Türkiye’de şiddete maruz kaldınız mı?		
Evet	47	34.1
Hayır	80	58.0
Cevapsız	11	8.0
Yaşadığınız şiddetin türü nedir?*		
Ekonomik şiddet	43	30.9
Duygusal şiddet	33	23.7
Sözel şiddet	27	19.4
Fiziksel şiddet	11	8.0
Cinsel şiddet	1	0.7
Türkiye’de ayrımcılık yaşadınız mı?		
Evet	32	23.2
Hayır	92	66.7
Cevapsız	14	10.1
Yaşanan ayrımcılığın şekli nedir?*		
Irksal	20	14.4
Dilsel	13	9.4
Dinsel	10	7.2
Cinsiyet	4	2.9
Diğer	3	2.2
Türkiye’de göçmen olarak yaşadığınız sorunlar nelerdir?*		
Yoksulluk	59	42.8
İş bulmakta zorluk	40	29.0
Çocukların eğitim, sağlık ve bakım ihtiyaçlarını karşılayamama	37	26.8
Türkçe Bilmeme	36	26.1
Vatan özlemi	27	19.6
Yalnızlık/hüzün	24	17.4
Yabancı görülme	15	10.8
Güvenlik sorunu ve kuşku	8	5.8
Uykusuzluk	4	2.9
Başka ülkeye geçişin geciktirilmesi	11	7.9
Seyahat özgürlüğünün kısıtlanması	8	5.8

*Birden fazla cevap verildiğinden (n) katlanmıştır

9. Tartışma:

Göç olgusu her yaşta insanı kapsamakla birlikte özellikle gençlerin göçü daha ağırlıktadır. Genç nüfusun değişime hızlı bir biçimde ayak uydurmasına karşılık, yaşlı nüfusun göç kararına daha çok duygusal ve hatıralar penceresinden bakması bu durumun bir nedeni olarak kabul edilmektedir (Üçdoğru, 2002: 162).

Göçmen kadınlar açısından baktığımızda ise yaşın genç olması kadınların üreme çağına olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. Türkiye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2011 yılı verilerine göre Türkiye’de çalışma izni verilen yabancı göçmen kadınların %67’si 18-34 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır (http://www.csgeb.gov.tr/media/1763/yabanciizin_2011.pdf).

Antalya'da çalışan Rus göçmenlerin araştırıldığı bir çalışmada kadınların %32'sinin 25 yaşından küçük, %56'sının 25-34 yaş aralığında olduğu bildirilmiştir (Deniz ve Özgür, 2010). Gökmen (2011) çalışmasında ortalama olarak 30-35 yaşlarında olan görüşmecilerin göç ettikleri andaki ortalama yaşlarının 20-25 olduğunu belirtmiştir. Bizim çalışma bulgularımız incelendiğinde, kadınların yaş ortalamasının 29.5 ± 6.7 yıl olduğu ve literatür ile benzerlik gösterdiği görülmüştür (Tablo 1). Ayrıca bu kadınların büyük çoğunluğunun evli ve çocuk sahibi olduğu buna paralel olarak aileleri ile beraber Türkiye'ye göç ettikleri ve Türkiye de bulunma sürelerinin yaklaşık 2 yıla yakın olduğu saptanmıştır (Tablo 1- 2 ve 3). Bu bulguları özel kılan ise iki yıllık bir sürenin kadın ve çocuk sağlığının korunması veya tam aksine riske girmesi açısından kritik bir aralık oluşudur. Örneğin güvenli annelik kavramı çerçevesinde bakıldığında, güvenli doğum aralığı iki yıldır. İki yıldan sık aralıklarla yapılan doğumlar; anemi, erken dönem gebelik kanamaları, doğum sonu kanamaları gibi riskli durumlar yaratarak anne ve bebek sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Öte yandan kadın sağlığı açısından oldukça büyük bir tehdit olan kanserin önlenmesi açısından da iki yıllık süre oldukça önemlidir. Örneğin yıllık yaptırılması gereken servikalpap-smear testi ile rahim ağzı kanseri; mamografi, meme ultrasonografisi ve muayenesi ile meme kanserine bağlı ölümlerin önlenmesi mümkündür. Diğer taraftan bebek ve çocukların sakatlık ve ölümlerinin önlenmesinde aşılama hizmetleri, altın standardı oluşturmaktadır. Doğum sonrası ilk iki yılda rutin aşılama programlarından yararlanmayan bebeklerin sağlığı risk altındadır (T.C.Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü 2010). Bu durum anne, bebek ve çocuk sağlığı açısından göçmen politikalarının geliştirilmesi sırasında üreme sağlığı ihtiyaçlarının dikkate alınmasının önemini vurgulamaktadır.

Çalışmamızda yer alan göçmen kadınların çoğunlukla ilk öğretim mezunu olduğu ayrıca eğitim yıl ortalamalarının 6.61 ± 5.0 (min:1-max:18) yıl olduğu görülmüştür. Bununla birlikte bulgularımızda kadınların büyük çoğunluğunun (%77.5) geldikleri ülkede vasıfsız ev/aile işçisi vb. olarak çalıştıkları saptanmıştır (Tablo 1). Bu bulgular kadınların geldikleri ülkelerde düşük sosyo ekonomik düzeye sahip olduğunu göstermektedir. Literatür incelendiğinde bulgularımızla benzer şekilde göç eğiliminde olan kadınların çoğunlukla; yaşam koşulları ve geçim standartları düşük, çatışmalar nedeniyle can güvenliği olmayan, sağlık hizmetlerine gerektiği gibi ulaşamayan ve geleneksel ataerkil toplum yapısından kaçmaya çalışan kadınlar olduğunu göstermektedir (Doğanay, Şahin ve Özdemir, 2007:10-11; Ndiaye 2007: 21).

Öte yandan gelişmiş ülkelerde yaşamaya başlayan göçmen kadınların geldikleri ülkeye nispeten sosyokültürel ve sağlık hizmetlerinden yararlanma oranları iyileşmektedir (Adanu ve Johnson, 2009; Aksu ve Sevil, 2010: 135). Ancak çalışma bulgularımızda durumun literatürün tam tersi olduğu, kadınların çok az bir bölümünün kendi ülkesinde gelir getirici bir işte çalıştığı (%22.5) buna karşılık Türkiye'ye göç sonrası bu oranın daha da düştüğü (%15.9) saptanmıştır (Tablo 1). Bu durum kadınların Türkiye'deki yasal konumları itibarıyla iş bulmakta zorlandıkları ve/veya çalışma amacından çok transit göçmen, sığınmacı veya mülteci olarak bulunduğu bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Tüm bu bulgular ışığında vasıfsız bile çalışma şansını çoğu zaman bulamayan bu kadınların ve çocuklarının temel insani ihtiyaçlarını karşılamada zorluk çektikleri ayrıca istismara maruz kalma ihtimallerinin artacağı düşünülebilir.

Çalışmamızda yer alan kadınlar Türkiye'ye 23 ayrı ülkeden; Tunus, İran, Irak, Kırgızistan, Gürcistan, Afganistan, Kazakistan, Türkmenistan, Ukrayna, Rusya, Romanya, Arnavutluk, Nijerya, Kamerun, Snelon, Filipinler, Sri Lanka, Kongo, Liberia, Senegal, Sudan, Fildişi, Mali'den gelmiştir. Ülkeler coğrafik konumlarına göre değerlendirilerek üç gruba ayrılmıştır; Ortadoğu, Afrika ve Türkiye Cumhuriyetler. Katılımcılar ağırlıklı olarak Ortadoğu ülkelerinden gelmiş olup, tüm katılımcılar için göç etme nedenleri arasında en çok; savaş, çatışma vb. nedenlerle can güvenliklerinin olmayışı gerekçesi gösterilmiştir (Tablo 1 ve 2). Son dönemlerde özellikle Ortadoğu ve Afrika'nın bazı bölgelerinde yaşanan savaş ve çatışmalı ortamlardan kaçmak isteyen göçmenlerin Türkiye'yi transit amaçla kullandığını gösteren resmi istatistikler ve araştırma sonuçları bulgularımızı desteklemektedir. 2015 yılı Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği Türkiye Ofisi verilerine göre, Türkiye de bulunan sığınmacı ve mülteciler en çok Irak, İran, Afganistan, Somali ve diğer Afrika ülkelerindendir

(<http://www.unhcr.org.tr>). Türkiye İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi 2000-2010 verilerine göre ise ülkemize en çok; Irak, Pakistan, Afganistan, İran, Bangladeş, Moldova, Gürcistan, Rusya Federasyonu ve Romanya'dan düzensiz göç akımı yaşanmaktadır (İçduygu ve Aksel, 2012: 23). Türkiye'nin turizm bölgelerinde gerçekleştirilen iki çalışma ve Marmara Bölgesinde gerçekleştirilen bir başka alan çalışmasındaki göçmen kadınlar çoğunlukla Türki cumhuriyetler ile Rusya ve Ukrayna gibi eski Sovyet Rusya ülkelerindendir (Etiler ve Lordoğlu, 2010; Toksöz, Kaşka ve Erdoğan, 2012).

Göçmenler açısından yaşadıkları ülkenin dilini bilmeleri ayrıca benzer kültürel özelliklere sahip olmaları sağlık hizmetleri ve sosyoekonomik olanaklardan yararlanmaları açısından büyük bir avantajdır. Bulgularımıza bakıldığında 23 ayrı ülkeden Türkiye gelen bu kadınlar arasında 17 ayrı anadil olduğu saptanmıştır. En az ihtiyaçlarını karşılayacak veya daha iyi düzeyde Türkçe bilme durumlarına bakıldığında; kadınların %51.8'nin hiç Türkçe bilmediği, %47.5'nin ise farklı düzeylerde Türkçe anlama, konuşma ve/veya okuma yazmadan her hangi birini bildiği görülmüştür (Tablo 1). Ülkelere göre Türkçe bilme durumu karşılaştırıldığında; beklendiği gibi Türki Cumhuriyetler 'den gelen kadınların lehine olacak şekilde ileri düzeyde istatistiksel fark saptanmıştır ($X^2:17.33/ P: 0.000$). Bu durumda ortak dil ve kültürel benzerlik nedeniyle Türki Cumhuriyetler 'den gelen kadınların sosyal yaşam içerisinde diğer gruplara göre daha az sıkıntı yaşadıkları düşünülmektedir.

Çalışma bulgularımızda elde edilen en çarpıcı sonuçlardan bir diğeri ise göçmen kadınların bundan sonra yaşamak istedikleri ülkeye ilişkin planlarıdır. Kadınların çoğunlukla herhangi bir Avrupa ülkesinde yaşamak istediği (%51.1); buna karşılık Türkiye'de kalmak isteyenler ile Avrupa'ya geçmeyi başaramama durumunda Türkiye'de kalmak istediğini bildirenlerin oranı (%44.6)'dır. Planları konusunda kararsız olan %3.6'lık küçük bir grubun bulunmasına karşılık hiçbir kadın ülkesine geri dönmeyi düşünmemektedir (Tablo 2). Oysaki göç, köklerinden koparılmaya olarak algılanan travmatik bir süreçtir. İçinde yaşayıp kök saldıği toplumdaki ve onun verdiği güvenden yoksun olan göçmenler pek çok sosyal ve psikolojik sorun yaşamaktadır (Etiler ve Lordoğlu, 2010; Şahin, 2001). Bu durumda çalışmamızdaki kadınların ülkelerine bir daha geri dönmek istememeleri, göç nedenleri olarak gösterdikleri can güvenliğinin olmamasına bağlanmaktadır. Maslow'un temel insan ihtiyaçları piramiti hatırlanacak olursa; hayatta kalma, güvenlik, barınma gibi temel fiziksel ihtiyaçlar, bu katılımcıların tutumlarında olduğu gibi psikolojik gereksinimler ve ait olma ihtiyacından daha ağır basmaktadır (Velioglu, 2012).

İnsan sağlığı üzerinde yaşanan fiziksel çevrenin etkileri oldukça büyüktür. Buna karşılık göçmenlerin ekonomik zorluklar ve dışlanmışlık nedeniyle daha çok fiziksel şartları kötü ortamlar da yaşadığı bilinmektedir. Çalışmamıza katılan göçmenlere yaşadıkları yer sorulduğunda; %94.2'sinin (n=130) kiralık ev, %5.7'sinin (n= 8) yardım kuruluşunda kaldığı görülmüştür. İkamet ettikleri evlerin oda sayı ortalaması 1.86 ± 0.7 (min:1 - max:3) oda, aynı evde yaşayan kişi ortalaması ise 6.52 ± 4.40 (min:1 - max:32) kişidir. Çalışmamızın yürütüldüğü dönemde yayınlanan Türkiye İstatistik kurumunun ortalama hane halkı büyüklüğü (2011) ülke geneli için 3.8 olup oranın en yüksek olduğu Şırnak'ta bu oran 7.6, Hakkâri'de 7.2 ve Van için 6.6'dır (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15843>). Bulgularımızı Türkiye geneliyle karşılaştırdığımızda, göçmenlerin hane halkı oranının çok daha kalabalık olduğu buna karşılık ülkenin yoksul bölgelerinde ki hane halkı oranlarına kıyasla daha iyi durumda oldukları belirlenmiştir.

Çalışmamızda göçmenlerin ikamet ettikleri evlerin %98.6'sında (n=137) tuvalet, %83.5'inde (n=116) banyo, %92.8'inde (n= 129) borulu su sistemi, %96.4'ünde (n=134) elektrik bağlantısı olduğu saptanmıştır. Türkiye geneline bakıldığında konutunda tuvalet bulunan hanehalkı oranı %92,5 olup Iğdır'da bu oran %51.7 ve Ağrı'da 56.4'tür. Benzer şekilde Türkiye geneli banyo bulunan hanehalkı oranı %97.2 olup Kars'ta bu oran %76 Ardahan'da %76.7'dir. Borulu su sistemi oranı en yüksek il olan Sakarya da %99.9, en düşük il olan Şanlıurfa da %78'dir (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15843>). Göçmenlerin yaşadıkları evlerdeki; tuvalet, banyo, elektrik ve borulu su bağlantı oranları ülke geneli ile benzerken ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki evlere oranla çok daha iyi konumdadır.

Günümüz de iletişim istisnasız en önemli insan ihtiyaçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Göçmenlerin kadın ve yoksulların sosyal çemberin dışında fırsatları kaçırıyor olmalarının belkide en önemli nedenlerinden biri iletişim kanallarına yeterince sahip olmamalarıdır. Çalışmamızda yer alan göçmenlerin iletişim kaynaklarına erişme birliklerini sorguladığımızda; kadınların %40.3'ünün (n=56) telefon ve %18.7'sinin (n=26) internet bağlantısının olduğu görülmüştür. Ülkemizde gerçekleştirilen Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2012 verilerine göre; Türkiye geneli internet kullanım oranı 16-74 yaş grubundaki kadınlarda %38.5 ve %37'dir (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10880>). Hanelerin 2015 yılı Nisan ayında %96.8'inde cep telefonu veya akıllı telefon bulunmaktadır (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18660>). Eldeki bulgular çalışmamıza katılan göçmen kadınların literatürde bildirildiği gibi iletişim ve bilgi kaynaklarından uzak olduğunu göstermektedir.

Kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık tüm dünyanın ortak sorunu olmakla birlikte göçmen kadınlar sömürü ve cinsiyete dayalı şiddet konusunda risk grupları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle düzensiz göçmen kadınlar bulundukları ülkelere istikrarsız yasal pozisyonlarla geldiklerinden kolayca zorbalığa / sömürüye ve şiddete kurban olmaktadır (Akıl, 2005: 13). Kadınlar ev sahibi ülkede ister göçmen olsunlar, ister insan kaçakçılığına maruz kalmış olsunlar veya mülteci (sığınmacı) olsunlar üç farklı yükü karşı karşıya kalmaktadırlar; kadının olmanın yükü, yabancı olmanın yükü, tehlikeli işlerde çalışmanın yükü. Unutulmaması gereken bir diğer konu ise cinsiyetin; ırk etnik köken ve dini inançla kesişmesi ve fırsat eşitsizliğine yol açmasıdır. Bu fırsat eşitsizliği kadın ve erkekler arasında görüldüğü kadar kadınlar arasında da ortaya çıkmaktadır. Göçmen kadınların çoğu farklı ırk, etnik köken ve dine mensup olduklarından uluslararası göçün etkileri bu açıdan ilave bir ayrımcılığın sebebi haline gelmektedir (Aykaç, 2007: 51).

Bu nedenle bu çalışmaya katılan göçmen kadınların Türkiye'de bulundukları süre içerisinde şiddet ve ayrımcılığa maruz kalma durumları sorgulanmıştır. Bulgular incelendiğinde katılımcıların literatürde bildirildiği gibi şiddete maruz kaldıkları görülmüştür (%34.1). Ayrıca bu soruya cevap vermeyen kadınların olmasında dikkat çekici bir başka ayrıntıdır (%8.0). Cevapsız kadınların şiddete maruz kalmış olmalarına rağmen ankete bu durumu yansıtmak istememiş olabilecekleri ve %51.8 oranında hiç Türkçe bilmeyen kadınların sözlü, duygusal, ekonomik şiddete maruz kalsa bile bunu anlayamayacağı düşünüldüğünde belirtilen oranların daha da artacağı tahmin edilmektedir (Tablo 3).

Kadınların maruz kaldıkları şiddet türü sorgulandığında sırasıyla en çok; ekonomik, duygusal, sözel ve fiziksel şiddete yaşadıkları saptanmıştır (Tablo 3). Katılımcıların en çok karşılaştıkları şiddet türü olan ekonomik şiddet irdelendiğinde; göçmen oldukları için iş verilmemesi, iş bulunca uzun çalışma saatleri ile çalıştırılmaları, kimi zaman paralarının ödenmemesi veya eksik ödenmesi ayrıca barınma, sağlık, gıda vb. temel ihtiyaçların karşılanması sırasında ekonomik sömürüye maruz kalmaları, göç sırasında ellerindeki paraya aracılardan vb. el koyması şeklinde tanımlanmışlardır. Türkiye'de yapılan benzer çalışma sonuçlarında bulgularımız destekler nitelikte olup göçmenlerin; zorla çalıştırıldıkları, uzun çalışma saatlerinin olduğu, paralarının ödenmediği veya eksik ödendiği, işverenlerin göçmen işçilerin pasaportlarına el koyduğu gösterilmektedir (<http://www.academia.edu/2246568>).

İnsanlar, dünyanın neresinde, hangi ten rengiyle, hangi cinsiyet ya da cinsel yönelimle, hangi etnik kökene, dine, mezhebe ait olarak doğarlarsa doğsunlar, insan olmak bakımından eşittirler. Bu nedenle ayrımcılık, ister bir hukuk sorunu ister adalet sorunu olarak tanımlansın, son çözümlemede, insanlar arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan ve her birimizle ilgili zihinsel kaynakları ve nedenleri olan insani bir sorundur (Göregenli, 2012: 18). Ayrımcılığa dayalı şiddet türleri ise basit tacizlerden başlayıp, katliamlara oradan da doruk noktası soykırımlara ulaşabilir (Paker, 2012: 43). Ayrımcılığa maruz kalma konusunda göçmenler özellikle de kadın göçmenler risk altındadır. Bu sorunu günlük yaşamlarının bir parçası olarak kabul etmek zorunda olan göçmen kadınların, göçmen erkeklerden daha fazla ruhsal sorun yaşadığı da belirlenmiştir (Doğanay, Şahin ve Özdemir 2007: 14). Bu nedenle çalışmamızda göçmen kadınların ayrımcılığa maruz kalma durumları incelenmiştir. Bulgularımızda kadınların %23.2 si ayrımcılığa maruz kaldığını bildirirken, %10.1 soruyu cevapsız

bırakmıştır (Tablo 3). Cevapsız kalanların da ayrımcılığa maruz kalmış olmalarına rağmen sessiz kalmış olabilecekleri ayrıca kadınların %51.8'nin hiç Türkçe bilmediği için ayrımcılığa maruz kalsa bile bunu anlayamayacağı düşünüldüğünde belirtilen oranların tıpkı şiddete maruz kalma sorusunda olduğu gibi daha da artacağı tahmin edilmektedir. Kadınların en çok karşılaştıkları ayrımcılık türünün ise sırasıyla; ırksal, dilsel, dinsel ve cinsiyete dayalı ayrımcılık olduğu saptanmıştır (Tablo 3).

İnsanın kendi ülkesini, doğduğu yeri bırakıp bir başka bölgeye ya da ülkeye göç etmesi, basit bir karar olarak görülemez. Göçmenler, sadece ülkelerinden ayrılmakla kalmaz, ailelerinden de ayrı olmanın zorluğuna katlanırlar. Bu nedenle ev ve memleket kavramları onlar için her zaman ilginç ve duygu yüklü anlamlar ifade etmektedir (Doğanay, Şahin ve Özdemir 2007: 13-14). Bu noktadan yola çıkarak çalışmamıza katılan kadınlara Türkiye'de en çok sıkıntısını yaşadıkları sorunları belirtmeleri istenmiştir. Bulgular incelendiğinde kadınların Türkiye'de en çok iş bulmakta zorlanma, yoksulluk ve buna paralel olarak ta çocuklarının eğitim, sağlık ve bakım ihtiyaçlarını karşılayamama ayrıca yabancı görülmekten şikâyetçi oldukları belirlenmiştir (Tablo 3). Belirtilen başlıklar bir araya getirildiğinde aslında göçmenlerin sosyal dışlanmadan duydukları rahatsızlığı dile getirdikleri ortaya çıkmaktadır.

Sosyal dışlanma kavramı ise sosyolojik olmaktan çok politik bir kavram olarak görülmektedir. 1970 ve 1980'de Fransa'da sosyal güvenlik sistemi dışında kalan bazı marjinal grupların durumunu tanımlamak, bu grup içinde yaygın hale gelen işsizlik ve yoksullukla birlikte grubun sosyal dışlanmasını ve kırılanlığını analiz etmek için kullanılmıştır. Günümüzde göçmenlerin yaşadıkları ülkelerdeki tarihsel deneyimlerden yola çıkarak sosyal dışlanmanın önlenmesi için bazı modeller geliştirilmiş olmasına rağmen, düzensiz göçmenliğin her geçen gün katlanarak artması bu modellerin gücünü zayıflatmıştır (Dedeoğlu, 2011: 29).

Bir göçmenin yaşı, cinsiyeti, göç nedeni, üyesi olduğu toplumsal sınıf, eğitim düzeyi ve kültürel geçmişi ne olursa olsun ve ülkede kalma süresi ne kadar olursa olsun göçmenlik durumundan dolayı, onun iç dünyasında bir takım değişiklikler meydana gelir. Yabancılık, yalnızlık, boşluk, özlem, anavatandaki değer yargılarının aşağılanması, kuşkuçuluk, kırgınlık, suçluluk ve ön yargı bu duruma verilebilecek örneklerdendir (Şahin, 2001: 64).

Bulgularımız incelendiğinde çalışmaya katılan kadınların hiç birinin ülkesine geri dönmeyi planlamamasına rağmen literatürdekine benzer şekilde vatan özlemi duydukları (%19.6) saptanmıştır (Tablo 3). Çünkü göçmenler bilinçsiz olarak kişileri, doğayı, burada olmayan ve orada olan her şeyi özlemektedir. Özlem, kimi zaman göçmenin kişiliğinin bir parçası haline gelmiştir (Şahin, 2001: 64).

Çalışmaya katılan kadınların en çok yakındığı diğer bir durum ise yalnızlık ve hüzdür (%17.4). Göçmenlerde sıkça karşılaşılan yalnızlık duygusunun kişinin bilinçli ya da bilinçsiz geride bıraktığı yakınlarının yokluğu ve onları bırakmasından ötürü kendini suçlu hissetmesinden kaynaklandığı belirtilmektedir (Şahin, 2001: 64). Ayrıca bulundukları ülkede gerek lisan gerekse de alışa geldik etkileşim formlarından yoksun kalma kadınların yalnızlık hissetmesine neden olmaktadır (Akdeniz, 2013: 505). Bu yalnızlık duygusu, üzüntülü bir anda olduğu kadar sevinçli bir anda da görülebilir.

Tüm göçmenler, göç ettikleri ülkede birer yabancıdır. Göçmenin dünyasındaki her şey; iklim, çevre, kültür ve dil farklıdır. Kişinin dış dünyasında çok somut olan bu yabancılık durumu onun iç dünyasına da yansır. Kendi iç dünyasına da yabancılaşarak bir şeye ve bir yere ait olamam duygusunu yaşar (Şahin 2001: 64). Çalışma bulgularımız incelendiğinde kadınların %10.8'nin literatürde bildirildiği gibi yabancılık yaşadığı saptanmıştır (Tablo 3).

Gün ve bayraktar 2008 yılında ülkemizde iç göçün ergen ruh sağlığına etkilerini inceledikleri çalışmada; kültürel bağlam açısından farklılaşan bölgelere göç etmenin ergen ruh sağlığında bir çok olumsuzlukla ilişkili olduğunu saptamıştır. Göçün uluslararası ve sağlıksız yasal göç zemininde gerçekleştiği düşünüldüğünde ruhsal sorunların daha da artacağı düşünülebilir. Çalışmamızda da kadınların %5.8'i kuşku ve güvenlik endişesi taşıdığını, %2.9'u ise uykusuzluk yaşadığını bildirmiştir (Tablo 3).

Öte yandan verilerimiz incelendiğinde kadınların %26.1'nin Türkçe bilmemeyi önemli bir sosyal sorun olarak algıladığı saptanmıştır (Tablo 3). Göçmen kadınlar için geldikleri ülkenin dilini

bilmemek veya yetersizlik yaşamak; iş, hastane ve okul gibi kamusal alanlardaki zorunlu etkileşimlerinde başta eş ve çocukları olmak üzere bir başka insana bağımlı hale gelmelerine neden olmaktadır (Akdeniz, 2013), bazende mevcut fırsatları kaçırmalarına neden olmaktadır.

Ülkemizde ve yurtdışında gerçekleştirilen benzer çalışmalarda da göçmenlerin; psikososyal sorunlar, dil konusundaki güçlükler, sağlık sorunları, uyum sorunları, sosyal ilişki kurma sorunları gibi birçok sorunla karşı karşıya kaldığı ayrıca sosyal destek algılarının düşük olduğu bildirilmektedir (Akdeniz, 2013; Buz, 2002; Buz, 2008; Katz ve Gagnon, 2002; Lin ve Hung, 2007; Warner, 2007). Çalışmamızda göçmen kadınların ekonomik, psikolojik ve sosyal sorunlar dışında; başka ülkeye geçişin geciktirilmesi, seyahat özgürlüğünün kısıtlanması, güvenlik sorunu gibi yasal sorunlar yaşadıkları da saptanmıştır.

10. Sonuç ve Öneriler

İstanbul'da yaşayan düzensiz göçmen kadınların sosyo-demografik özellikleri ve sorunlarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmanın sonucunda; katılımcıların çoğunlukla üreme çağında genç, evli ve çocuklu olduğu görülmüştür. Üreme çağı, kadınlar açısından sağlık ve hastalık çizgisinin birbirine en yakın olduğu yaşam dönemlerinden biridir. Diğer yandan yoksulluk ve göçmenlik kadın sağlığı açısından ikincil risk grubunu oluşturmaktadır. Bu durumda çalışmamıza katılan kadınların ve onlara bağımlı olan çocuklarının sağlıklarının iki kez risk altında olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan anne ve çocuk sağlığının korunması ve geliştirilmesi başta İnsan Hakları Evrensel Bidirgesi, Çocuk Hakları Bildirgesi ve diğer uluslararası pek çok sözleşme ile koruma altına alınmıştır. Bu nedenle şartları ne olursa olsun sağlık politikalarının geliştirilmesi sırasında göçmen kadın ve çocukların ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır. Ayıca ülkemize Ortadoğu, Afrika ve Türkiye Cumhuriyetler'den gelen bu kadınların; dil problemi, işsizlik, yoksulluk, yalnızlık, şiddet ve ayrımcılığa maruz kalma vb. pek çok sosyal, psikolojik, hukuki sorunlarının olduğu belirlenmiştir.

Çalışmadan çıkan önemli ikincil sonuç ise, göçmenlerin hane halkı ortalaması açısından Türkiye geneline oranla daha kalabalık ortamda yaşamalarına karşılık yaşadıkları fiziksel ortamın Türkiye ortalaması ile benzerlik gösterdiği buna karşılık ülkenin yoksul ve en çok göç veren şehirlerine göre ise daha yaşanabilir ortamlar olduğu yönündedir. Bu durum yoksulluk ve göç olgusu arasında kırılması zor bir döngünün olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışma sonuçlarına dayanarak İstanbul'da yaşayan düzensiz göçmen kadınların tanımlanması, sorunlarının araştırılması, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve önerilerin hayata geçirilmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle multidisipliner ve kapsamlı bilimsel proje ve araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Adanu, R. M. K., Johnson, T. R. B. (2009). "Migration and women's health". *Int J Gynaecol Obstet*. 106:179-181.
- Akdeniz, B. E. (2013). "Almanya'nın bir yerleşim yerinde yaşayan göçmen türk kadınlarının kalitatif yöntem ile belirlenen sorun alanları". *International Journal of Human Sciences*. 10(2): 503-520.
- Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B., Bay, A. (2002). "Zorunlu iç göç: Ruhsal ve toplumsal sonuçları". *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 2002(3):97-103.
- Akgün, H.S., Bakar, C., Durukan, E. (2013). 'Türkiye'ye göç etmiş 1.ve 2.kuşak göçmenlerin sağlık hizmetlerinden yararlanmaları ve kronik hastalık sıklığı. In:Esen E & Borde T. Türkiye ve Almanya Toplum, Sağlık ve Eğitimde Araştırma, Öğretim ve İşbirliği Kitabı. Ankara: Siyasal Kitabevi, pp 214-236.
- Akıl, H. (2005). "Göçmen işçilerin çalışma koşulları".*Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*. 6(21): 12-16.
- Aksu, H., Sevil, Ü. (2010). "Göç ve kadın sağlığı".*Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*. 2(3): 134-138.

- Aykaç, M. (2007). Uluslararası göç: Kadınlar için tehdit fırsat ve yükler. Uluslararası Göç ve Kadın Sempozyumu Bildirileri Kitabı. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları: 12. pp. 42-53.
- Bhugra, D. (2004). "Migration and mental health". *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 109(4):243-258.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) (2009), <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=29>. Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) (2016), [http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr\(35\).pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(35).pdf). Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016
- Buz, S. (2002). Türkiye'deki sığınmacıların üçüncü bir ülkeye göç için bekleme sürecinde karşılaştıkları sorunlar, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek lisans tezi, Ankara. (Danışman: Ümit Onat)
- Buz, S. (2008). "Türkiye'deki sığınmacıların sosyal profili". *Polis Bilimleri Dergisi*. 10 (4): 1-14.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2011). http://www.csgeb.gov.tr/media/1763/yabanciuzin_2011.pdf. Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016
- Dedeoğlu, S. (2011). "Türkiye'de göçmenlerin sosyal dışlanması: İstanbul hazır-giyim sanayinde çalışan Azerbaycanlı göçmen kadınlar örneği". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 66(1): 27-48.
- Deniz, A., Özgür, M. E. (2010). "Rusya'dan Türkiye'ye ulusaşırı göç: Antalya'daki Rus göçmenler. *Ege Coğrafya Dergisi*". 19(1):13-30.
- Doğanay, H., Şahin, F., Özdemir, Ö. (2007). "Feminist coğrafya ve kadın göçmenler". *Doğu Coğrafya Dergisi*. 12(17): 7-16.
- Etiler, N., Lordoğlu, K. (2010). Göçmenlerin sağlık sorunları: Ev hizmetlerinde bir alan araştırması. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu. <http://www.sosyalhaklar.net/2010/2010index.htm>. Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016.
- Gökalp, E. O., Gökalp, A. (2011). "Göçmen işçi kavramı ve göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliği". *Çalışma ve Toplum*. 1(28):233-264.
- Gökmen, E. Ç. (2011). "Türk turizminin yabancı gelinleri: Marmaris yöresinde turizm sektöründe çalışan göçmen kadınlar". *Çalışma ve Toplum*. 1(28): 201-231.
- Göregenli, M. (2012). Temel kavramlar: Önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık. In: Çayır K & Ceyhan-Ayhan M. Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, pp: 17-28.
- Gümüş, Y., Bilgili, N. (2015). "Göçün sağlık üzerindeki etkileri". *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 18(1): 63-67.
- Gün, Z., Bayraktar, F. (2008). Türkiye'de iç göçün ergenlerin uyumundaki rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 19(2): 167-176.
- İçduygu, A., Aksel, B. D. (2012). Türkiye'de Düzensiz Göç. http://madde14.org/images/1/15/IOMTurkiye_Duzensiz_Goc.pdf. Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016.
- Katz, D., Gagnon, A. J. (2002). "Evidence of adequacy of postpartum care for immigrant women". *Canadian Journal of Nursing Research*. 34(4): 71-81.
- Lin, L. H., Hung, C. H. (2007). "Vietnamese women immigrants' life adaptation, social support, and depression". *Journal of Nursing Research*, 15(4): 243-254.
- Ndiaye, N. (2007). Göç kadınları tehlikeli, kirli, aşağılayıcı işlerde çalışmaya zorlanıyor. Uluslararası Göç ve Kadın Sempozyumu Bildirileri Kitabı. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları: 12. pp. 20-22.
- Özgüç, N. (1998). Kadınların Coğrafyası. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Paker, M. (2012). Psikolojik açıdan önyargı ve ayrımcılık. In: Çayır K & Ceyhan-Ayhan M. Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, pp: 41-52.

- Şahin, C. (2001). "Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme". G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 21(2): 57-67.
- T.C.Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü. (2010). Cinsel Sağlık / Üreme Sağlığı Güvenli Annelik Katılımcı Kitabı. Ankara: Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü Basımevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu.(2011). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15843>.Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016.
- Türkiye İstatistik Kurumu.(2012). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10880>. Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016.
- Türkiye İstatistik Kurumu.(2015). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18660>.Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016.
- Toksöz, G., Erdoğan, S., Kaşka, S. (2012). Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları. http://www.turkey.iom.int/documents/Labour/IOM_irregular_labour_migration_tr_06062013.pdf. Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016.
- Topçu, S., Beşer, A. (2006). "Göç ve sağlık". C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 10(3):37-42.
- Üçdoğruk, Ş. (2002). İzmir'deki göç hareketinin çok durumlu logit teknikle incelenmesi. D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi. 17(1): 157-183.
- Üstübcü, A. (2011).Türkiye'ye yönelik kadın göçü: seks işçileri ve ev içi hizmetlilerin kişisel güvenlik sorunlarını ilişkilendirmek. <http://www.academia.edu/2246568>.Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016.
- Velioğlu, P. (2012). Hemşirelikte Kavram ve Kuramlar. İstanbul: Esen offset.
- Warner, F. R. (2007). "Social support and distress among Q'eqchi' refugee ewomen in Maya Tecun, Mexico". Medical Anthtopology Quarterly. 21(2): 193-217.
- Yılmaz, A. (2014). "Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri". Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 9(2): 1685-1704.
- Ziya, O. (2012). "Mülteci göçmen belirsizliğinde iklim mültecileri". Türkiye Barolar Birliği Dergisi. 2012(99): 230-240.

Extended English Abstract

Regardless of the unbelievable increase in the immigration movements, it has been assumed as a false belief that most of the immigrants are men. Owing to this reason the immigrant problem was generally handled as a problem of men. However, feminist geography movement and remarkable studies in this field showed that this belief is not true. The women participate in the national and international immigration as much as men do. Moreover, when the problems of the female population are investigated, it has been understood that the problems of the female population are as much important and complex as the problems of the male population. In this perspective, the immigration can be seen as a survival for women. On one hand, health problems connected to women's fertility and women's uncovered care needs and on the other hand, violence and discrimination due to gender mainstreaming are the main reasons of this situation.

Based on these facts, this study aims to investigate the problems and socio-demographical attributes of the women living in İstanbul as irregular migrants. The study is planned and applied as a cross-sectional and descriptive one between June 2012 and December 2013 in İstanbul.

Target population of the study consists of irregular immigrant women who live as refugees, transit immigrants, illegal workers in İstanbul between June 2012 and December 2013. It is difficult to determine or even guess the numbers of irregular immigrants in İstanbul. Owing to this reason, the sample of the study consists of 138 immigrant women, which were reached

within 18 months using snowball method. The prerequisites to participate in the sample of the study is determined and explained as follows; being in İstanbul to work as an irregular immigrant, transit immigrant, refugee or asylum seeker, being women, being older than 18 years old, knowing one of the languages among Turkish, Arabic, Persian, French, and English and being voluntary. Syrian immigrants were not allowed to participate in the study since they temporarily inhabit Turkey and are allowed to use health agencies free of charge.

A questionnaire consisting of four sections and 50 questions was utilized as a data gathering tool. The open-ended questionnaire was improved by researchers based on literature reviews. The questionnaire was prepared in Turkish and then translated to Arabic, Persian, English and French.

SPSS 17.0 software package is utilized for the statistical analysis of the gathered data. Frequency and percentage distribution of the data and the average and standard deviation are utilized in the analysis of continuous numeric value type variables.

The average age and education of the participants were 29.5 ± 6.7 and 6.61 ± 5.0 (min: 1-max: 18) years, respectively. Of the women, 79.7% were married, 74.3% had children, and 15.9% were working in an income-generating job in Turkey. Of them, 63% had come from Middle East countries, 51.8% did not know Turkish at all, and 73.2% had left their country due to unsafe life conditions. Of them, 78.3% had migrated with their families, and 51.1% wanted to live in a European country. Of the women, 34.1% were exposed to violence, and 23.2% were exposed to discrimination during their stay in Turkey. The women's most common problems were: poverty (42.8%), unemployment (29%), not knowing Turkish (26.1%), homesickness (19.6%), and loneliness and sorrow (17.4%).

When their place of living is asked to the participant immigrants, 94.2 % (n=130) answered as rental house and 5.7 % (n=8) answered as aid agencies. It is determined that the places they live has 1.86 ± 0.7 (min:1 – max:3) rooms in the average, and 6.52 ± 4.4 (min:1 – max:32) people in the average live in these places. 98.6 % (n=137) of the houses the immigrants live has toilette, 83.5 % (n=116) have bathroom, 92.8 % (n=129) have piped water system, 96.4 % (n=134) have electricity. When their source of communication is asked, it is found out that 40.3 % (n=56) have telephones and 18.7 % (n=26) have internet connection.

As a result of the study which was done in order to determine the problems and socio-demographical attributes of the female irregular immigrants living in İstanbul, it is determined that most of the immigrant women are teenagers in their reproductive age, married and have children. Thus, their reproductive health needs should be taken into consideration. It is determined that they migrated from Middle East, Africa and Turkic Republics and half of them did not know Turkish. They face with social and psychological problems such as unemployment, poverty, loneliness. Although their living places are similar to the Turkey average, these places are better than poor regions of Turkey. However, the immigrants have problems in reaching the sources of communication, they are exposed to violence and discrimination and the most frequently encountered one is economical violence. According to the results of this study, the female irregular immigrants living in İstanbul should be defined, their problems should be investigated and solutions to these problems should be developed. Therefore, it is suggested to do broader scientific projects and research in this field.